

Erhard Cziomer

prof. zw. dr hab., Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

**KRYZYS FUNKCJONOWANIA ORAZ ROLI MIĘDZYNARODOWEJ
UNII EUROPEJSKIEJ W DRUGIEJ DEKADZIE XXI WIEKU.
CZĘŚĆ 2: KONTROWERSJE WOKÓŁ ROZWOJU
WEWNĘTRZNEGO I WSPÓŁPRACY MIĘDZYNARODOWEJ.
WPROWADZENIE**

W 2017 r. „Krakowskie Studia Międzynarodowe” (KSM) – serii europejskiej ukazują się po raz 12. Tematyka 12. tomu koncentruje się na przedstawieniu niezwykle ważnego oraz aktualnego zagadnienia – „Przesłanki i następstwa kryzysu funkcjonowania oraz roli międzynarodowej Unii Europejskiej w drugiej dekadzie XXI wieku”. W części 1 z czerwca 2017 podjęto problem: „Zagrożenia, wyzwania i przyszłość polityki bezpieczeństwa Unii Europejskiej w dobie kryzysu”. Natomiast część 2 koncentruje się wokół „Kontrowersji wokół rozwoju wewnętrznego i współpracy międzynarodowej UE”. Artykuły 1. tomu KSM zostały przygotowane przez autorów wiosną 2017 r., nie uwzględniając między innymi:

- wyników wyborów prezydenckich i parlamentarnych we Francji, które nie tylko wyraźnie osłabiły tendencje populistyczne w zachodnioeuropejskich państwach członkowskich, jak też nadały nowy impuls na rzecz przyspieszenia reformy UE;
- orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości w Luksemburgu z września 2017 r. na temat zgodności z prawem unijnym dyslokacji nielegalnych uchodźców we wszystkich państwach członkowskich zgodnie z uchwałą Rady UE z 24 października 2015 r.;

- wyników wyborów do Bundestagu z 24 września 2017 r. w Niemczech, które określane są niekiedy jako cezura, konkretyzująca współdziałanie Francji i Niemiec w kierunku stopniowej realizacji koncepcji „Europy wielu prędkości”;
- wystąpienia szefa Komisji Europejskiej J.C. Junckera 13 z września 2017 r. w Parlamencie Europejskim w Strasburgu z „Orędziem na temat stanu UE”, w którym z jednej strony podtrzymał potrzebę przyspieszenia reformy strefy euro, ale z drugiej optował za zachowaniem jedności i solidarności wszystkich państw członkowskich w oparciu o przestrzeganie obowiązującego prawa europejskiego.

Dbłość o jedności całej UE w drugiej dekadzie XXI w. jest konieczna w kontekście utrzymywania się ogromnych zagrożeń i rywalizacji międzynarodowej w wymiarze globalnym i regionalnym. Żaden z średnio- lub długofalowych konfliktów międzynarodowych w samej UE lub na jej obrzeżu – takich jak np. kryzys strefy euro od 2010 r., konflikt rosyjsko-ukraiński od 2014 r., kryzys nielegalnej – masowej migracji do UE oraz próby jego rozwiązania od 2015 r., zwalczanie terroryzmu islamskiego od 2011 r., a zwłaszcza jego nasilenie w latach 2015–2017 w Europie Zachodniej – nie zostały do tej pory ostatecznie rozwiązane.

W ujęciu syntetycznym relacje i kryzysy międzynarodowe, w tym również UE, tego okresu w szerszym kontekście historycznym, przedstawił niemiecki historyk współczesności Heinrich August Winkler¹. Ogromnym wyzwaniem dla całej UE pozostanie z jednej strony utrzymanie sankcji zachodnich wobec Rosji oraz polityka konfrontacji Kremla z państwami UE i NATO z drugiej. Szereg niepewności wzbudza nadal zarówno nowa strategia globalna „Ameryka pierwsza”, jak też transatlantycka strategia handlowo-gospodarcza amerykańskiej administracji prezydenta Trumpa od 2017 r. Na tym tle ważne znaczenie będą miały długofalowe aspiracje CHRL związane z dalszym wzmocnieniem własnej pozycji gospodarczo-politycznej Azji Południowo-Wschodniej i w Europie oraz w skali globalnej. Na rozwoju relacji transatlantyckich w latach 2015–2016 w kontekście kryzysów UE i Brexitu oparł swoją wnikliwą analizę Winkler i opatrzył ją znamienym tytułem *Czy zachód się rozpadnie*². Autor stara się obiektywnie analizować interesy administracji Trumpa w USA oraz rozdźwięk między państwami „starej UE” i nowymi państwami członkowskimi po 2005 r., w Europie Środkowo-Wschodniej i Południowej, dochodząc do wniosku, że cała UE znajduje się na rozdrożu z powodu utrzymywania się znacznych dysproporcji w poziomie życia mieszkańców państw Europy Zachodniej i Północnej w stosunku do jej członków na południu i wschodzie kontynentu. Prowadzi to w tej drugiej grupie

¹ Por. H.A. Winkler, *Geschichte des Westens: Die Zeit der Gegenwart*, C. H. Beck Verlag, München 2015.

² Idem, *Zerbricht der Westen?: Über die gegenwärtige Krise in Europa und Amerika*, C. H. Beck Verlag, München 2017.

do tendencji nacjonalistyczno-populistycznych. Dlatego też dążenie – do zachowania jedności i spójności gospodarczej i społeczno-politycznej całej UE droga jest jeszcze daleka.

Zasygnalizowane wyżej wyzwania i zagrożenia międzynarodowe dla UE-27 jako całości, skłaniają do konkluzji, że duże znaczenie mieć będzie ułożenie w przeszłości prawidłowych h relacji oraz kompetencji między strukturami wspólnotowymi w Brukseli a poszczególnymi kategoriami państw członkowskich. Jednym z bardziej złożonych problemów będzie przykładowo podtrzymanie przywódczych aspiracji przez Niemcy i Francję w stosunku do pozostałych państw członkowskich UE, co najbardziej kwestionują państwa Grupy Wyszehradzkiej, zwłaszcza ekipy rządzące w Polsce i na Węgrzech. Nasilające tendencje autorytarne w otoczeniu prezydenta Tayyipa Erdoğan oraz zwrot Turcji w kierunku współpracy z Rosją i Iranem 2016/2017 w zwalczaniu Państwa Islamskiego w Syrii mogą skomplikować średniofalewo wiarygodność jej relacji sojuszniczych z NATO, i jeszcze bardziej skomplikować przebieg rozmów akcesyjnych Turcji z UE.

Tom otwiera artykuł Mieczysława Stolarczyka: *Stanowisko Polski wobec kryzysu migracyjno-uchodźczego Unii Europejskiej*. Autor szczegółowo przedstawia przesłanki i okoliczności negatywnego stanowiska Polski wobec przyjmowania nielegalnych uchodźców stosownie do uchwały Rady UE z 24 października 2015 r. W konkluzji stwierdza – „Stanowisko rządu premier B. Szydło w kwestii relokacji uchodźców z Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej rozmijało się z unijną zasadą solidarności. Jednocześnie wzmacniało tendencje renacjonalizacji polityk integracyjnych państw członkowskich Unii”. Można hipotetycznie założyć, że obecny rząd Zjednoczonej Prawicy RP ze względu na politykę wewnętrzną podtrzyma konsekwentnie swoje stanowisko i będzie zmuszony do zapłacenia stosownych kar finansowych w ramach UE, bądź też uzgodni z Komisją Europejską dobrowolnie określone wpłaty finansowe, przekazywane do państw pochodzenia nielegalnych migrantów na rzecz udzielenia im stosownej pomocy humanitarno-pomocowej. Będzie to złożony i długofalowy proces.

W drugim artykule – *Implikacje wyborów federalnych z 24 września 2017 roku i masowego napływu nielegalnych uchodźców dla przemian wewnętrznych oraz roli Niemiec w Unii Europejskiej* – Erhard Cziomer zakładał pewne zwycięstwo wyborach do Bundestagu z 24 września 2017 r. po raz czwarty chadecji – CDU/CSU na czele z kanclerz Angelą Merkel z CDU (od jesieni 2005). Jej błędy popełnione w związku z masowym przyjęciem nielegalnych uchodźców w Niemczech od przełomu lata/jesieni 2015 r. zostały wprawdzie skorygowane, ale przyczyniły się do wzmocnienia sił nacjonalistyczno-populistycznych na czele z Alternatywą dla Niemiec (AfD), która weszła do Bundestagu na trzecim miejscu po CDU/CSU = 33,0, SPD = 20,5%, uzyskując 13,2% głosów wyborców w skali ogólnoniemieckiej. Skromne zwycięstwo wyborcze chadecji i Merkel opóźni z pewnością szybkie utworzenie nowej koalicji rządzącej w Niemczech z udziałem liberałów (FDP) i Zielonych (Die Gruenen) doprowadziłyby prawdopodobnie do

dalszego pogłębienia współpracy Niemiec z Francją oraz przyspieszenia działań na rzecz umocnienia strefy euro³.

Peter Munkelt analizuje przebieg debaty medialnej w Niemczech: *Zur Zukunft der Europäischen Union: Deutsche Debatten (Wokół przyszłości Unii Europejskiej. Niemieckie debaty)*. Na podstawie analizy ważniejszych artykułów publicystycznych oraz prasowych o charakterze ogólnoniemieckim, autor przedstawia szereg ciekawych kontrowersji wokół Brexitu oraz polemik na temat kryzysu strefy euro, nielegalnej migracji, które podważają skuteczność neoliberalnej koncepcji rozwoju społeczno-gospodarczego świata zachodniego i RFN. Sporo miejsca zajmuje także dyskusja wokół następstw globalizacji w Niemczech. Wyjściem z impasu UE winna być kolejna reforma strefy euro i zacieśnienie współpracy niemiecko-francuskiej w ramach Eurogrupy, co w konsekwencji doprowadzi do utworzenia UE „wielu prędkości” lub „kręgów koncentrycznych”. Autor podkreśla zarazem, że koncepcja powyższa została już proponowana w 1994 r. przez Karla Lamersa i Wolfganga Schäuble⁴. Na ile sygnalizowana już przez prezydenta Macrona oraz kanclerz Merkel francusko-niemiecka konieczność przeprowadzenia reformy strefy euro będzie spójne i realistyczne na koniec drugiej dekady XXI w pokażą najbliższe tygodnie i miesiące 2017/2018.

Ciekawą problematykę podejmuje Tomasz Młynarski a artykuły: *Brexit – następstwa dla Francji i jej członkostwa w Unii Europejskiej*. Autor naświetla znaczenie współpracy Wielkiej Brytanii z Francją, podkreślając duże znaczenie współdziałania gospodarczego i wojskowego dla obu stron oraz a całej UE. Z drugiej strony akcentuje wzrost znaczenia Niemiec jako pierwszoplanowego partnera Francji w strukturach UE. Współpraca ta będzie z pewnością motorem reformy strefy euro. W konkluzji autor stwierdza między innymi: „Niewątpliwie Brexit wzmocni w UE oś Paryż–Berlin i przyspieszy ściślejszą współpracę gospodarczą i militarną. W praktyce jednak wyjście Wielkiej Brytanii z UE osłabi realny wymiar WPBiO i może stać się źródłem długoterminowego zróżnicowania «projektu europejskiego» w oparciu o różne prędkości integracji” Artykuł został napisany przed rozpoczęciem rozmów UE z Wielką Brytanią na temat Brexitu. Dotychczasowe trzy rundy okazały się bardzo trudne dla obu stron. Być może rozmowy powyższe trzeba nawet będzie wydłużyć do 2020 r.

W artykule Bogdana Koszela: *Meandry polityki niemieckiej wobec Rosji w okresie rządów prezydenta Dmitrija Miedwiediewa (2008–2014)* pogłębionej analizie poddano wyzwania stanowiska polityki rosyjskiej Niemiec w okresie prezydentur Dmitrija Miedwiediewa, z którą wiązano wielkie nadzieje, z uwagi na fakt, że kierownictwo Rosji deklarowało wielki skok modernizacyjny. Oczeki-

³ W chwili pisania wprowadzenia sprawa powyższa nie jest przesądzona. W razie niepowodzenia rozmów koalicyjnych w Niemczech może nawet dojść do przedterminowych wyborów.

⁴ „Überlegungen zur Europäischen Politik“. Papier der CDU/CSU-Bundestagsfraktion, hrsg. K. Lamers, W. Schäuble, Bonn 1994, http://www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Downloads/schaeuble-lamers-papier-1994.pdf?__blob=publicationFile&v=1.

wania powyższe nie spełniły się, gdyż Rosja skierowała się głównie w kierunku modernizacji sił zbrojnych. Putin jako premier przygotowywał bowiem Rosję na umocnienie rządów autorytarnych oraz osłabienie wpływu partnerów zachodnich Rosji, w tym Niemiec, na rosyjskie społeczeństwo, zwłaszcza struktury społeczeństwa obywatelskiego. W Rosji umocniono rządy autorytarne, ograniczając kontakty z fundacjami i agencjami zagranicznymi, także niemieckimi. Modernizacja dotyczyła głównie sił zbrojnych, które Rosja z powodzeniem wykorzystywała do interwencji zbrojnej w Gruzji (zajęcie Osetii Południowej i Abchazji 2008) oraz przygotowanie do interwencji zbrojnej przeciwko Ukrainie (2014 Krym i Donbas) w okresie: „rewolucji godności” na Majdanie w Kijowie.

Marek Czajkowski w artykule: *Aktualna polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej a Unia Europejska – podstawowe zagadnienia* przedstawia uwarunkowania wewnętrzne, interesy i cele strategii polityki ekipy Władimira Putina wobec UE. Zmierza ona głównie do konsolidacji ekipy rządzącej wokół prezydenta Putina oraz sformułowania strategii skutecznego i długofalowego oddziaływania na państwa zachodnie, oraz NATO i całą UE. Strategia powyższa uwzględnia wachlarz instrumentów dyplomatyczno-politycznych wojskowych oraz propagandowych. Polityka Kremla ulega modyfikacji w stosunku do poszczególnych państw UE stosownie do okoliczności oraz interesów rosyjskich. We wnioskach końcowych autor wyraża przekonanie, że poszczególne państwa UE są w stanie skutecznie ochronić swoje interesy w zderzeniu z propagandą oraz polityką rosyjską.

Artykuł Elżbiety Majchrowskiej *The trade aspects of the transatlantic cooperation between the EU, the USA and Canada* przedstawia wybrane aspekty współpracy handlowej między UE a USA i Kanadą. Współpraca powyższa uzupełnia współdziałanie polityczno-dyplomatyczne oraz współpracę wojskową większości państw UE w ramach NATO z USA i Kanadą. Zakres współpracy handlowo-inwestycyjnej ilustrują syntetycznie zamieszczone w tekście tabele. Prowadzone od początku drugiej dekady XXI rozmowy na temat poszerzenia powyżej współpracy skończyły się połowicznie. Układ UE z Kanadą – CETA został podpisany 30 listopada 2016 r., w Brukseli i wszedł w życie w 2017 r. Natomiast w trakcie przygotowania projekt układu handlowo-inwestycyjnego UE–USA (TTIP) wyłoniło się szereg trudności i sprzecznych interesów. Nowa administracja amerykańska Trumpa zawiesiła tymczasowo w 2017 r. dalsze negocjacje z UE na temat TTIP. Ze względu na całkowicie odmienne priorytety na polu polityki handlowo-inwestycyjnej nowej administracji Trumpa przyszłość transatlantyckiej współpracy handlowo-inwestycyjnej UE z USA stoi przed wieloma wyzwaniem.

Paulina Stępniewska podejmuje aktualny i ważny temat: *Uwarunkowanie i perspektywy współpracy Unii Europejskiej i Turcji w XXI wieku*. Autorka klarownie przedstawia ewolucję polityki prezydenta Erdogana wobec UE w kontekście zmian wewnętrznych w Turcji. W miarę islamizacji Turcji oraz wzrostu jej znaczenia jako aktywnego uczestnika stosunków międzynarodowych, zwłaszcza na Bliskim i Środkowym Wschodzie, jak również forsowania w ostatnich 2–3 latach

przez Erdogana osobiście rządów autorytarnych, współpraca Ankary z UE uległa znacznemu pogorszeniu. Nastąpiło to zwłaszcza po masowych prześladowaniach opozycji tureckiej po nieudanym i nie do końca wyjaśnionym przewrocie wojskowym w Turcji w lipcu 2016 r. Z drugiej jednak strony współpraca Turcja–UE, zarówno w kontekście współpracy na polu powstrzymania nielegalnej i nieregularnej migracji do UE, jak też w zakresie polityki bezpieczeństwa i walki z Państwem Islamskim na Bliskim Wschodzie, jest korzystna dla obu stron. Trudno określić jednoznacznie dalszy przebieg współpracy UE z Turcją.

W przedostatnim artykule: *Niemcy wobec przebudowy strefy euro przed wyborami do Bundestagu* Krzysztof Malinowski przedstawia stanowisko czołowych ekspertów, dziennikarzy oraz polityków niemieckich na temat niezbędnej reformy strefy euro przed wyborami do Bundestagu 24 września 2017 r. Stanowisko niemieckie rozpatruje w kontekście niektórych propozycji francuskich, w tym nowego prezydenta Francji Emanuela Macrona (od połowy 2017 r.). Z analizy wynika, iż mimo generalnej aprobaty dotychczasowego rządu federalnego, zwłaszcza polityków SPD, dla niektórych propozycji Macrona, są również istotne różnice w podejściu obu stron do reformy strefy euro. Niekorzystny wynik wyborów do Bundestagu z 24 września 2017 r. dla kanclerz Merkel i chadecji, prawdopodobnie mogą skomplikować dalsze dyskusje francusko-niemieckie o przyszłości strefy euro.

W ostatnim artykule Magdalena Tomala prezentuje stanowisko *Państw nordyckich wobec aktualnych aspektów kryzysu Unii Europejskiej*. Autorka koncentruje się na mało znanych w Polsce – przyczynach kryzysu UE z perspektywy nordyckiej, stanowisku tych państw wobec kryzysów – światowego finansowo-gospodarczego w latach 2007–2009, migracyjnego, jak również wobec ich stosunku zasad demokratycznych, rządzących UE. W podsumowaniu autorka zebrała ważniejsze postulaty państw nordyckich w sprawie dalszego funkcjonowania i działalności UE; dominuje tu potrzeba zwiększenia aktywności we współpracy wszystkich państw członkowskich UE.

W Variach Dominika Gawron podejmuje analizę: *Współpraca Grupy Wyszehradzkiej – implikacje dla jedności i bezpieczeństwa wewnątrz Unii Europejskiej*, koncentrując się na stosunku do nielegalnych migracji i stanowisku wobec Rosji, z uwagi na widoczne różnice interesów.

W dziale recenzje Natalia Adamczyk i Anna Bałamut omawiają dwa godne polecenia tytuły, które ukazały się ostatnio na rynku polskiej i niemieckiej literatury naukowej.

Tom zamykają dwa sprawozdania – z międzynarodowych konferencji naukowych Beaty Molo na Tajwanie oraz Przemysława Furgacza w Estonii.